

ПОМИЛКИ І ВТРАТИ У ЗАКАДРОВОМУ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ФІЛЬМУ

К. В. Дубовий, канд. психол. наук

*Хмельницький національний університет,
вул. Інститутська, 11, 29000, Хмельницький, Україна
E-mail: 89kostyadubov@rambler.ru*

У статті розглядаються труднощі закадрового перекладу, в результаті яких виникають помилки і втрати. Часті втрати у перекладі гри слів, метафор, текстів пісень позбавляють кінофільм закладеної в нього образності. Причинами помилок можуть стати: неухважність перекладача, редактора або акторів у процесі озвучування; відсутність фінальної стадії редагування, на якій переклад звіряють із відеорядом; хибний вибір перекладацького еквіваленту або використання недоречних трансформацій; складнощі та втрати у перекладі реалій та безеквівалентної лексики через неможливість ввести в перекладений кінодіалог пояснення і коментарі. Перекладач кіносценарію повинен усвідомлювати, що його робота є творчою, оскільки він працює з видом тексту, наближеним до художнього.

Ключові слова: закадровий переклад, аудіовізуальний переклад, дублювання, кіносценарій, озвучування, власні назви, гра слів, метафора, музичний супровід.

Закадровий переклад англомовних фільмів є одним із найпоширеніших видів аудіовізуального перекладу в Україні (наряду з дублюванням). Дослідження особливостей цього виду перекладу привертає увагу великої кількості сучасних європейських науковців, але залишається поза увагою українських фахівців. Хоча розробка теоретичної бази у цій галузі перекладознавства могла би спростити роботу перекладачів на практиці та підвищити якість перекладеної теле- й кінопродукції. Зараз же відсутність теоретичного підґрунтя негативно відбивається на її якості та адекватності перекладу. Тому сьогодні **актуальним** завданням для вітчизняної науки є вивчення зарубіжних досліджень та самостійне розроблення зазначеної проблематики.

Серед провідних зарубіжних науковців, що займаються теорією аудіовізуального перекладу, слід відзначити Х. Діас-Сінтаса (J. Diaz-Cintas) [1; 2], Дж. М. Люйкена (G. M. Luyken) [3], П. Ореро (P. Orero) [4], А. Сербан (A. Serban) [5] та ін. Методиці дослідження нормативів аудіовізуального перекладу та методиці його викладання присвячені дисертації Ф. Карамітроглоу (F. Karamitroglou) [6] та Р. А. Матасова [7] відповідно. Деякі завдання для підготовки до перекладу відеоматеріалів можна знайти в четвертому розділі підручника “Практикум перекладу” [8].

У дослідженнях українських науковців, присвячених цій галузі, розглянуті загальні методичні, технічні та окремі лінгвістичні проблеми кіноперекладу (А. Безверхня, Я. Кривонос, А. Кулікова, О. Мазур, Н. Скоромислова, М. Снеткова). Для прикладу, стаття Н. Бідасюк та І. Кучмана присвячена труднощам синхронного медіа перекладу [9], наукова розвідка А. Кулікової – перевагам і недолікам дублювання [10].

У запропонованій статті **об’єктом** філологічного дослідження став сценарій американського художнього фільму “One Fine Day” (“Один прекрасний день”, 1996 р., режисер М. Гофман). На матеріалі цього фільму та його перекладу українською мовою студією “1+1” розглядаються основні проблемні моменти закадрового перекладу, що призводять до помилок та втрат у тексті цільовою мовою.

Завдання статті включає проведення порівняльного лінгвостилістичного аналізу оригіналу і закадрового перекладу художнього фільму.

Предмет дослідження – особливості закадрового перекладу кіносценарію українською мовою.

Аналіз останніх досліджень проблеми кіноперекладу показує, що коли вдалі переклади кінопродукції українською є і постійно з'являються, то теоретичних робіт із кіноперекладу катастрофічно мало. Хоча у світі спостерігається помітне збільшення кількості наукових праць у цій галузі. Наприклад, Е. Франко наводить таблицю кількісних показників робіт із кіноперекладу [11, с. 22-23]. Інформацію для порівняльного аналізу автор бере із бібліографічних робіт трьох англійських дослідників: Дж. Бенджамінса, С. Джерома і Дж. Айксела 2006 року.

Таблиця 1 – Кількість наукових робіт з проблем кіноперекладу

Вид перекладу	Аудіовізуальний переклад	Субтитри	Дублювання	Закадровий переклад
Дж. Бенджамін	84	206	132	24
С. Джером	109	175	124	12
Дж. Айксел	953	277	239	12

Як бачимо, і за кордоном закадровому перекладу присвячено найменше робіт. Хоча це можна пояснити тим, що цей вид перекладу в них не настільки поширений, як субтитрування. Що стосується України, то вона входить до числа небагатьох країн, на національному телебаченні яких закадровий переклад є найпоширенішим при трансляції зарубіжних фільмів, мультфільмів, програм тощо. Дубльовані українською мовою фільми переважно демонструються в кінотеатрах. Це зумовлено, перш за все, тим, що закадровий переклад є набагато дешевшим за дубляж, а озвучування можна зробити у більш короткі строки.

До екстралінгвальних характеристик закадрового перекладу відносять:

- оригінальний голос чути за дублюючим;
- експресивне акторське відтворення перекладу не має великого значення, як у разі дубляжу, адже всі емоції чути на оригінальній звуковій доріжці; зазвичай, але не завжди, закадровий діалог починається за одну – дві секунди після оригінального й закінчується на декілька секунд раніше;
- текст перекладу синхронізується з діалогами оригіналу та зображенням [12, с. 86].

Зараз закадровий переклад уже не є синхронним, тому робота перекладача, перш за все, полягає в перекладі тексту кіносценарію. Цей вид перекладу стилістично наближений до художнього перекладу, а за типом є письмовим. Тому від перекладача очікується найвищий рівень адекватності, адже він насолоджується усіма перевагами письмового перекладу: може перечитувати оригінал, порівнювати його з відеорядом, користуватися довідковими матеріалами, консультуватися зі спеціалістами, редагувати переклад. До перекладача відеопродукції висуваються також специфічні вимоги: репліки перекладу і оригіналу повинні співпадати за довжиною, оскільки вони пов'язані з артикуляцією персонажа на екрані; передавати реалії поширеними еквівалентами або замінювати їх на більш зрозумілі аналоги культури цільової мови (оскільки в цьому виді перекладу відсутня можливість подавати коментарі); передавати жарти з урахуванням особливостей менталітету країни мови перекладу; знаходити еквіваленти вигукам і звуконаслідуванню, максимально близькі за звучанням до оригінальних, які буде чути за кадром.

Перераховані вимоги ускладнюють роботу, тому в кінцевому варіанті перекладу все одно зустрічаються помилки, не зважаючи на комфортні умови роботи перекладача. Проаналізуємо деякі з них на основі обраного кінофільму.

Поширеною помилкою озвучення є вкладання реплік або їх частин у уста не тих персонажів. Наприклад, у фільмі “Один прекрасний день” озвучення багатоголосе, тому очевидно є помилка, коли не відбувається зміна голосу актора озвучування, і репліки двох персонажів вимовляє ніби то один, що ускладнює сприйняття діалогу і його адекватне розуміння.

- *You're with a girl, aren't ya? You dog, you!*
- ***A real superwoman.***
- *Ти з дівкою, так? Ох ти ж хтивий. **Справжня супержінка!***

Помилка викликана неухважною перекладача, редактора або акторів у процесі озвучування.

Ще однією помилкою є невідповідність словесного супроводу та відеоряду. На екрані ми бачимо жінку в косметичному салоні з накладеною маскою на обличчя, яку потрібно зняти. А переклад звучить зовсім абсурдно:

- *Listen, Jack. I've got to go get **exfoliated.***
- *Слухайте, Джеку, мені потрібно їти **знімати суху шкіру.***

Очевидно, що адекватним перекладом був би “мені потрібно знімати маску”. Причиною таких помилок може бути відсутність фінальної стадії редагування, на якій переклад звіряють із відеорядом.

На особливу увагу заслуговують власні назви. Не дуже вдалим є переклад клички для kota, яку підбрала дівчинка у фільмі. Вона назвала його “Bob”, що перекладено “Рись”. Перекладач спробував передати метафоричність клички, підкреслюючи, що кіт схожий на рись. І при дублюванні фільму це був би влучний варіант перекладу. Але при закадровому озвученні ми неодноразово чуємо, як дівчинка кличе kota “Боб, Боб”, а в перекладі звучить “Рись”. На нашу думку, в закадровому озвученні варто залишати оригінальні імена і клички. Саме тому вони часто не повторюються перекладачем, оскільки добре чути оригінальне звертання англійською мовою.

- *This one's **Bob** cos he looks like a **bobcat.***
- *Цього **Рись**, бо він схожий на рись.*

Важко, іноді майже неможливо, передати гру слів у перекладі. Хоча творчий підхід до тексту дозволив би підібрати найкращий варіант з еквівалентів або запропонувати свій аналог і зберегти цю стилістичну фігуру в перекладі. Наприклад, герой фільму називає жінку рибою і говорить, що вона красуня, підібравши для цього американську розмовну метафору “fox”, що означає “кралечка”. Тобто він поєднує дві метафори, утворені від назв тварин, що створює гумористичний ефект. У перекладі ця гра слів втрачається. Ми б запропонували такий варіант перекладу: “Ця рибка – справжня кішечка”, у якому повніше збережено авторський задум, замість:

- *This fish was a **fox.***
- *Ця рибка – справжня ляля.*

Метафора – також поширений стилістичний прийом, що викликає труднощі в пошуку адекватних еквівалентів. Розглянемо фрагмент із фільму, а саме діалог між психотерапевтом і чоловіком у присутності його доньки. Щоб приховати від дівчинки справжню суть дорослої бесіди про жінок, чоловіки використовують метафори: cookie – дитина, cookie-maker – її мама, жінка, і т.п. Розглянемо переклад, який зроблено для озвучення фільму.

- *Have a big problem with the...*
- *Cookie-maker?*
- *That's right. The cookie-maker thinks that all I am interested in or all that I'm capable of handling with respect to the cookie in question is the...*
- *The frosting?*
- *Exactly. Exactly. Just because the frosting is my specialty doesn't mean that I can't do more. I have many layers to me. And they're not all vanilla, either.*

- *У мене проблема з...*
- *Виробником?*
- *Точно! Бо виробник думає, що я можу тільки... що з печива мені цікаво тільки...*
- *Веселитися?*

– Точно. Точно. Те, що я вмію веселитися, не означає, що я не можу більше. В мені багато шарів. І не всі просто ванільні.

Як бачимо, метафоричність у перекладі втрачається. На нашу думку, переклад цього діалогу можна зробити більш адекватним оригіналу:

– У мене проблема з...

– Пекаркою?

– Саме так! Пекарка думає, що все, що мені цікаво, і все, що я шукаю у конкретному печиві, це...

– Начинка?

– Точно! Але якщо я спеціалізуюсь на начинках, то це не означає, що я більше ні на що не здатен. У мені теж багато шарів, і не всі вони ванільні.

Іноді перекладач робить хибний вибір перекладацького еквіваленту або використовує недоречні перекладацькі трансформації. Наприклад, слово “scoop” означає “сенсаційна новина”, що якраз підходить у контексті фільму про роботу журналіста. Переклад “набрехав” є перебільшенням, тому що репортер якраз написав правду. Але вона була настільки сенсаційною і неймовірною, що йому довелося шукати додаткових свідків, щоб газеті не прийшлося писати спростування. І він їх знайшов. Тому доцільніше було б перекласти “У тебе манія сенсаційності, дорогий” замість:

– *You got a raging scoop disease, my friend.*

– *Ти **набрехав** у своїй статті.*

Однією з проблем перекладу фільмів є озвучення пісень. Оскільки в художньому фільмі значення мовних одиниць часто накладається на значення образів і звукового супроводу, останні мають величезну кількість зашифрованих повідомлень автора, що додають певної емоційної напруги всьому твору або його окремому епізоду. Тому, музичний супровід фільму, в першу чергу, покликаний створювати настрій, виконувати функцію емоційного впливу. Пісні несуть також істотне смислове навантаження і виконують характеризуючу функцію.

Перекладач повинен оцінити значущість кожної пісні в загальному змісті фільму і може обрати одну із перекладацьких тактик:

– залишити її без перекладу, як фон. Як правило найчастіше вважають, що звукова доріжка не підлягає перекладу;

– “накласти” її на музику, зберігаючи ритмічний малюнок (це, в першу чергу, стосується пісень, що виконують персонажі фільму). Пісні в мультфільмах, наприклад, або перекладають повністю, або замінюють на більш звичні для мови перекладу;

– обмежитися коротким переказом її основного змісту [13; с. 155];

– подати переклад пісні у субтитрах.

Бувають випадки, коли перекладач вважає за необхідне дати переклад загального змісту пісні, або її перших рядків, щоб загострити увагу глядача на певному смисловому нюансі.

Крім того, інколи частина пісенного рядка виноситься в назву фільму, що може стати нелегким завданням для перекладача, оскільки є реалією, не завжди йому знайомою. Особливо складно перекладати такі назви фільмів, якщо частина рядка не має жодного стосунку до звукової доріжки фільму і, крім того, може бути частиною давно забутої пісні.

У фільмі “Один прекрасний день” слова провідної пісні є дуже важливими в авторському задумі, в першу чергу, через те, що її перші рядки – це якраз назва фільму. Тому, потрібно було перекласти хоча би початок, щоб передати цю художню особливість кінострічки. На жаль, пісня, яка звучить кілька разів у фільмі, залишена зовсім без перекладу.

В одному епізоді, коли головні герой і героїня усвідомлюють, що симпатизують одне одному, слова пісні є продовженням їхнього діалогу. І тут особливо гостро відчувається прогалина в перекладі.

- *OK. Bye.*
- *Fine.*
- *Fine.*

**“One fine day
You'll look at me...”**

Як бачимо, останні слова героїв перегукуються із першими словами пісні, яку можна було б перекласти “*Одного прекрасного дня, ти подивишся на мене...*”.

Таким чином, проблема перекладу художнього фільму не зводиться тільки до адекватної передачі його смислового наповнення. Більшою мірою необхідно розкрити і підкреслити колорит іншомовної культури, що виявляється в репліках, музичному супроводі, інтонаційному малюнку мовлення героїв, їх своєрідному гуморі, що, безперечно, відображає інтенції режисера і автора сценарію, а також полегшує розуміння нюансів, що відбуваються на екрані. Закадровий переклад є найбільш еквівалентним видом кіноперекладу з точки зору передачі ідейно-художнього змісту фільму. Він дає можливість зберегти оригінальний звук фільму, легкий для сприйняття глядачем і надає відносну свободу перекладачеві у виборі мовних засобів. Водночас тісний зв'язок асоціативних реалій з культурою і мовою народу створює об'єктивні труднощі для їх перекладу: неможливість ввести в перекладений кінодіалог пояснення і коментарі часто призводить до втрати в перекладі укладеної в них інформації.

Часті втрати у перекладі гри слів, метафор позбавляють мовлення персонажів образності. У розглянутому перекладі фільму не передаються написи (як інформативні, так і характеризуючі) і пісні, що є одним із його суттєвих недоліків. Маємо надію, що вказані причини помилок допоможуть перекладачам фільмів та редакторам їх уникати в подальшій роботі. Запропонований підхід порівняльного аналізу оригіналу сценарію з перекладом фільму та відеорядом з подальшим виправленням помічених огріхів може бути використаний для написання дипломних робіт та для розробки завдань для підготовки перекладачів до роботи на телебаченні та з відеоматеріалами, які можна інтегрувати в курси усного перекладу ВНЗ.

Перекладач кіносценарію повинен усвідомлювати, що його робота є творчою, оскільки він працює з видом тексту, наближеним до художнього. Найкращими кіноперекладачами стають люди, обдаровані літературним хистом, що водночас постійно продовжують працювати над підвищенням свого професіоналізму. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в порівняльному аналізі прийомів художнього письмового й аудіовізуального перекладів та глибшій розробці теорії кіноперекладу, що посприятиме підвищенню адекватності перекладу на практиці.

MISTAKES AND LOSSES IN VOICE-OVER MOVIE TRANSLATION

K. V. Dubovyi, PhD

*Khmelnytsky National University,
11, Instytutska St., 29000, Khmelnytsky, Ukraine
E-mail: 89kostyadubov@rambler.ru*

The article deals with difficulties of voice-over translation due to which there appear mistakes and losses. Frequent losses of word play, metaphors, songs deprive the movie of its inherent imagery. The mistakes may be caused by: lack of attention on the side of the translator, editor or dubbing actors; absence of the final editing stage on which the text of the translation is compared to the video; wrong choice of translation equivalent or using inappropriate transformations; problems and losses in translating culturally-biased and equivalent-lacking units as explanations and comments cannot be included into the script translation. The translator of the movie should realize that his/ her work is creative as is very similar to literary translation.

Key words: *voice-over, audiovisual translation, dubbing, script, proper names, word play, metaphor, score.*

ОШИБКИ И ПОТЕРИ В ЗАКАДРОВОМ ПЕРЕВОДЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ФИЛЬМА

К. В. Дубовой, канд. психол. наук

Хмельницкий национальный университет,
ул. Институтская, 11, Хмельницкий, 29000, Украина
E-mail: 89kostyadubov@rambler.ru

В статье рассматриваются трудности закадрового перевода, которые приводят к ошибкам и потерям. Частые потери при переводе игры слов, метафор, текстов песен лишают кинофильм заложенной в него образности. Причинами ошибок могут стать: невнимательность переводчика, редактора или актеров в процессе озвучивания; отсутствие финальной стадии редактирования, на которой перевод сопоставляют с видеорядом; ошибочный выбор переводческого эквивалента или использование неуместных трансформаций; трудности и потери при переводе реалий и безэквивалентной лексики из-за невозможности ввести в переведенный кинодиалог пояснения и комментарии. Переводчик киносценария должен осознавать, что его работа творческая, поскольку он работает с текстом, наиболее близким к художественному.

Ключевые слова: закадровый перевод, аудиовизуальный перевод, дублирование, киносценарий, озвучивание, собственные имена, игра слов, метафора, музыкальное сопровождение.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Diaz-Cintas J. New Trends in Audiovisual Translation / J. Diaz-Cintas. – Frankfurt Lodge: Multilingual Matters, 2009. – 270 p.
2. Diaz-Cintas J. The Didactics of Audiovisual Translation / J. Diaz-Cintas. – Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2008. – 263 p.
3. Luyken G. M. Overcoming Language Barriers in Television: Dubbing and Subtitling for the European Audience / G. M. Luyken, T. Herbst, J. Langham-Brown, H. Reid, H. Spinhof. – Manchester: European Institute for the Media, 1991. – 232 + xxii p.
4. Orero P. Audiovisual Translation: A New Dynamic Umbrella / P. Orero // Topics in Audiovisual Translation. Ed. P. Orero. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Co., 2004. – P. vii – xiii.
5. Serban A. Audiovisual Translation in Close-Up: Practical and Theoretical Approaches / A. Serban, A. Matamala, J.-M. Lavaur. – Bern : Peter Lang, 2012. – 320 p.
6. Karamitroglou F. Towards a Methodology for the Investigation of Norms in Audiovisual Translation: The Choice between Subtitling and Revoicing in Greece. PhD thesis, 1998, Univ. of Manchester Inst. of Science and Technology / F. Karamitroglou. – Amsterdam, Rodopi, 2000. – ix + 282 p.
7. Матасов Р. А. Перевод кино/ видео материалов : лингвокультурологические и дидактические аспекты : дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 / Р. А. Матасов. – Московский гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. – М., 2009. – 211 с.
8. Практикум перекладу. Англійська – українська : підручник / Н. В. Бідасюк, Р. В. Боднар, Ю. В. Якимчук та ін. – К. : Знання, 2011. – 317 – 372.
9. Бідасюк Н. В. Синхронний аудіовізуальний переклад: виклики професії / Н. В. Бідасюк, І. М. Кучман // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Филология. Социальные коммуникации : науч. журн. – Симферополь : ТНУ им. Вернадского, 2012. – Т. 25 (64), № 4, ч. 1. – С. 48–52.
10. Кулікова А. Є. Дублювання як один з основних видів аудіовізуального перекладу: недоліки та переваги / А. Є. Кулікова // Научные исследования и их практическое применение. Современное состояние и пути развития 2010 : материалы Междунар. науч.-практ. конф. – Одеса : Черноморье, 2010. – Т. 17. Философия и филология. – С. 72 - 75.
11. Franko E. Voice-over Translation : An Overview / E. Franko, A. Matamala, P. Orero – Bern: Peter Lang, 2010. – 248 p.
12. Кулікова А. Особливості, переваги та недоліки закадрового перекладу аудіовізуальної продукції / А. Кулікова // Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських та германських мов і літератур : матеріали ІХ Міжвузівської конференції молодих учених. – Донецьк, 2011. – С. 85 – 87.
13. Скоромылова Н. В. Теоретический аспект перевода художественных фильмов / Н. В. Скоромылова // Вестник МГОУ. Серия “Лингвистика”. – 2010. – № 1. – С. 153-156.

Надійшла до редакції 30 березня 2015 р.